

מראי מקומות- עבודה זרה ס"ג

(א), ובספר דבר שאל על מס' תמורה (סי' ס"ה, ה'), כ' שאין כוונת תוס' כשכ' "שמא" דזהו גופא ספק הגמ', שהרי הגמ' משמע דהספק הוא אם חשיב בעולם או לא, אלא כוונת תוס' לומר דשמא כיון דמדין אין אתנן חל על המוקדשין ליכא לאכשורי, מספקא לי' לר"א דלמא חשיב כישנו בשעת ביאה, וממילא חל עלי' איסור אתנן למפרע.

(ד) **הא מחסר משיכה- כ' תוס' דקו' הגמ' הוא אפי' לר' יוחנן דס"ל דמענות קונות מן התורה, דמ"מ כיון דהפקיעו חז"ל הקנין מעות, א"כ גם ממנה הפקיעה לגמרי, ואין כאן אתנן כלל. אולם כ' הרמב"ן דמשמע דאליבא דר"ל, דס"ל דמשיכה מהני מן התורה, מקשינן, דאילו לר' יוחנן, כיון דמדאורייתא מעות קונות, א"כ מדאורייתא אין מחסר כלום, וממילא צריך להיות אתנן** [ולכאור' משמע שיש כאן מח' יסודי בין תוס' והרמב"ן במה שעשה חז"ל כשתקנו משיכה, ויש לעי' בזה, ואכ"מ].

(ה) **הא מחסר משיכה- הק' הרא"ש (סי' ב'), וכע"ז אי' ברשב"א, ובריטב"א בשם הרשב"א), "קשה לן, הא שכן פעולה לא בעי קנין, דפועל העושה עם בעל הבית קנה שכרו, וביאה דבר שנותנין עליו שכר הוא, ואמאי לא נקנה לה הטלה בביאה. מכאן נ"ל לדקדק דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ בשכרך, יכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו, ודאי נתחייב לו החפץ או הדמים, אבל בגוף החפץ א"א לו לקנות אלא במשיכה, או שיהי' ברשות הפועל בשעת עשיית מלאכה, וכיון שיכול ליתן לה דמי הטלה, הוי כמו טלה סתם".** [ולכאור' יש להעיר מסוגיין על שי' הנתיבות (שד"מ, א') דס"ל דאם מסיים ממון לתשלומין לאיזה חוב, אין צריך מעשה קנין, ואם כן מהו קו' הגמ' הא מחסר משיכה, הרי אין צריך משיכה כלל, ובפרט מדברי הרא"ש ק', דהא כ' כמעט מפורש דלא כהנתיבות. ושוב ראיתי שכבר עמד המלואי משפט על קו' זה מהגמ', והניח בקו'. אולם שמעתי ממור' הרה"ג ר' משה בראון שליט"א לתרץ, דאין כוונת הנתיבות אלא דכל היכא דאיכא שעבוד, ע"י מה שמסיים שהתשלומין יהי' מחלק זה, נעשה של הבעל חוב, אבל בטלה, דאין שעבוד, כיון דמטלטלין הוא, לכן גם הנתיבות מסכים דצריך קנין].

(ו) **הא מחסר משיכה- ע' בקצות (כ"ח, א') שהביא מש"כ ר' דוד דהיכא דחייב לקיים דבורו וליתן לה האתנן, אע"פ שאינו חייב מעיקר הדין, מ"מ אם נתנו לה הרי יש בה**

(א) **היכי מצי מקרבה, ואיש כי יקדיש, וכו'- הק' הרשב"א, הכא שלו וברשותו הוא, דכיון דמשכתי קניתי במשיכה. ואי משום דעדיין לא בא עליה, הרי אין הבעילה אלא דמים, וכל שמשך ופסק דמים, קנה אע"פ שלא פרע, ואין המעות אלא כחוב אצל הלוקח. ותי' הריטב"א דאה"נ, בעלמא כל שהמשיך פירותיו אחר פסיקת דמים גמר והקנה, דסמוך דפרע לי' לוקח שפיר, וכי לא פרע לי' נמי, כייף לי' בדינא, דלא כסיפא לי' למתבעי. אבל הכא, דכסיפא מילתא למתבעי לביאה, אנן סהדי דלא מקני כלל, אלא שיהא בפקדון אצלה עד שיבעול.**

(ב) **אלא דאמר לה, להוי גביך עד שעת ביאה, ואי מיצטרין לך, קני מעכשיו- הק' העבודת עבודה, סוף סוף, כיון דאמר לה אם תצטרך לך תקני מעכשיו, ועכשיו נצרכה לה, א"כ נקנית לה מעכשיו, וגם ליתא בעינא בשעת הביאה, וא"כ פשוט הוא דלא אתנן, ע"ש באריכות. וע"ע בדברות משה שעמד בזה, וכ' דצ"ל דמה שהי' פשוט מעיקרא דאי"ז אתנן, היינו מחמת שלא נתחייבה להבעל עבור מה שנתן לה, אף שהתנה בפירוש שנתן לה על דעת זה שתבעל לו, דהא א"א להתחייב לעשות דבר איסור, ולכן אין הביאה שייכת למתנה דמעיקרא, וזה פשוט. אבל ר' ינאי חידש יותר מזה, שאין שייך לחול עליו שם אתנן או שם שביעית כיון שאינו בעולם, ואי"ז פשוט, דהא מה שאמר לה דאם תצטרך קני מעכשיו, אין הביאור שהוא מתנה שאינו תלוי בהביאה, דבאמת אם לא בא עליה, צריכה להחזיר המעות, אלא כוונתו רק לומר שהאמין לה שלא תחזור בו, אולם סיים הדבר"מ דעדיין צ"ע** [ולכאור' גם קשה לפרש פירוש זה בדעת רש"י].

(ג) **קדמה והקדישתו מהו, וכו'- פי' הריטב"א ספק הגמ', "מי אמרי' שאין דעתו להקנותו כל זמן שהוא בעולם כלל והכא הא איתי', או דלמא דעתו להקנותו לה כל זמן שאינו ברשותה, והכא ליתי' ברשותה, דאמירתה לגבוה כמסירתה להדיוט". וע"ע בתוס' (ד"ה**

כדמים. אבל הכא, הפירות הם הנקנים והם קונים ומחייבין את המטבע, וכדתנן המטלטלין קונין את המטבע, כלומר מחייבין, וממילא יכול להיות נאסר אפי' בלא משיכה.

(י) **כגון שהקדים לו דינר- הק' הריטב"א**, למה לי' למימר הכי, וממילא יהי' ק' הלשון ואני פורע, לוקמה בשייחד לו דינר בפירוש, דהא לפום סוגיין כל דמייחד לו דינר אתסורי מתסר, ואז יהי' א"ש לשון פורע. ותי' דדרך המתרצין הוא לתפוס הפך דעת המקשה, ומשום דס"ד מעיקרא דברייתא בפורע אחר זמן כדבי ר' ינאי, פרקינן דאדרבה מתני' בשהקדים לו דינר. ואף קו' הגמ' מלשון ואני פורע לא קשיא כ"כ, דכל שלא עשה עדיין חשבון עם המלוה שלו, דרכו לומר ואני פורע, ואע"פ שיש בידו מעות, ולרווחא דמלתא אמרי' תני ואני חושב.

(יא) **ר' אשי אמר כגון שנשא ונתן ביד- כ' הריטב"א** דמהא דטרח ר' אשי לאוקמי' בשנשא ונתן ביד, דספי להו האיסור ביד, משמע דלא ס"ל לתי' הגמ' דהקדים לו דינר, וס"ל דאע"ג דהקדים לו דינר לא מיתסר, וכ"כ הרשב"א בדעת רש"י, דר' אשי פליג בזה. אבל הריטב"א בעצמו כ' דאין צריכין לומר כן, ולאוקמי' פלוגתא בין האמוראי בכדי, אלא י"ל דר' אשי ניחא לי' לשנויי הכי לרווחא דמלתא כנגד דעת המקשה, לומר דאי"ז ענין לר' יוחנן כלל, דהא בשנשא ונתן ביד מיירי, דלא שייך ב' איסורא מטעם פרעון כלל, אלא משום דספי להו בידים.

(יב) **או דלמא, כל למעוטי תיפלה שפיר דמי-** לכאור' יש לעי', סכ"ס הא קא משתכר מאיסורי הנאה, ורוצה בקיומו, ומה לי שיש מעלה בזה שממעט התיפלה בעולם. וכ' הפרישה (יו"ד קל"ג, י"ב) "דלא חשיב רוצה בקיומו בכהאי גוונא כשרוצה שיתקיים עד שיאבדנו הוא בידי, ואע"ג דמקבל דמים, לא מחשב איסור הנאה מיין נסך, דהא על השבירה והביעור מן העולם מקבל דמים, ובלאו קבלת דמים נמי עליו לבערו במאי דאפשר" [ועדיין צ"ע].

איסור אתנן. והק' הקצות דמסוגיין מבואר דלא כן, דכאן ודאי חייב לקיים דיבורו וליתן לה הטלה, ומ"מ הק' הגמ' דמחסר משיכה, אלמא כיון דמחסר משיכה אינה אתנן [ולכאור' יש להק' טפי מזה, דאי"ז סתם חיוב לקיים דיבורו, הרי אם אינו מקיים דיבורו, עומד במי שפרע, וכמבואר בגמ' דאית כאן קנין כסף, דהביאה נחשב נתינת כסף לו, והוא חייב ליתן לה הטלה, ומבואר דהיכא דהקונה נותן כסף, אית בה מי שפרע, וצ"ע למה לא אלים קושייתו להק' כן].

(ז) **אי דקאי בחצירה, בא עליה ואח"כ נתן לה, הא קניא לה- כ' הראב"ד** דגבי זונה גוי' נמי מצי לאקשוויי קא קני לי' להאי משעת ביאה אפי' בלא הא דהי' הטלה בחצירה, שהרי בגוי מעות קונות, וביאתה הן הן דמיה, ותירוצ' הגמ' נמי סליק לתרויהו בענין אחד.

(ח) **ועוד, חנוני שאין מקיפו מי לא משתעבד- פרש"י**, דאפי' אם אין החנוני מקיפו לבעל הבית, הא ודאי משתעבד לי' בעל הבית. והק' הרמב"ן (והריטב"א מפרש דבריו יותר), הא נראה מדברי ר' חסדא דרוצה למשרי דבי ר' ינאי משום דהו כחנוני שאין מקיפו, וזה אינו, שהרי אפי' אם חנוני שאין מקיפו לא משתעבד, מ"מ דבי ר' ינאי שעבודי משעבד, משום דהנהו גופייהו לוויים הם, ואינם ערבים כלל. ועוד, לפי מה שהגמ' רוצה לומר דאפי' אם אין מקיפו משתעבד, למה צריך להא דרבא לומר כן, הא זה פשוט בלא דינו של רבא, דהיכא דאומר לחנוני למיתן לו מידי, שעבודי משתעבד לו. ולכן פי' הרמב"ן דאין הביאור דהבעל הבית משועבד להחנוני משום שמקיפו, אלא דכיון דמקיפו, הרי הבעל הבית סמך עלי' ומקנה לי' דינר בכיסו, והוי קני' ממש, וא"כ כי פרע דמי איסורא פרע. משא"כ הא דר' ינאי, אפי' אם היו פירות שמינית בעולם אז, מ"מ הא לא הוי פירות מסויימים דמקני לי', ואין כאן אלא שעבוד, ולא גמר ומקני לי'. והא דנקטי' בקו' הגמ' וחנוני שאין מקיפו לא משתעבד, לאו דוקא נקט האי לישנא.

(ט) **כיון דלא מייחד שעבודי' לא מיתסר- הק' הרשב"א והריטב"א**, הא אפי' אם מייחד שעבודי', הא מ"מ מחסר משיכה, וכמו שהק' הגמ' בעמוד א', וא"כ למה חל האיסור עליה. ותי' הריטב"א דבעמוד א' הרי הטלה הוא הדבר הנקנה ובעי משיכה, ואין הביאה אלא

(ג) לימא מסייע לי, אין עודרין עם העובד
כוכבים בכלאים, וכו' - הק' התורת חיים, מהו
הראי' מכלאים דגם ביין יסך יהי' מותר
באופן שבא לעוקרם, דלמא שאני יין נסך
דחמיר, אבל בשאר איסורים לא. ותי' דדייק
שפיר מהא דאמרי' דעוקרין, דמשמע דאפי'
לכתחלה שרי, אלמא דכל לאפוקי תיפלה לא
שייך קנסא כלל, דאי שייך קנסא בכה"ג, א"כ
בשאר איסורים נמי, נהי דקילי ולא קנסינן לי'
בדיעבד משום כדי חייו, מ"מ לכתחלה אמאי
שרי, דלכתחלה ליכא משום כדי חייו, ומצי
למיגר נפשי' בדוכתא אחרינא בהיתר, אע"כ
אף לכתחלה מותר, וא"כ י"ל דגם ביין נסך
כן.